

ta. *Novaja serija: Fizika — News of Saratov University. New series: Physics*. Vol. 7. No 1. p. 65–74. (In Russian).

11. SHVABE, K. (1977) O kachestvah rukovoditelja nauchnoj shkoly — About the qualities of the head of the scientific school. *Shkoly v nauke — Schools in Science*. p. 311–319. (In Russian).

Надійшла до редакції 7 листопада 2016 р.

УДК 94(477):929Шелухин:930.253

К. В. Корнієнко

СЕРГІЙ ШЕЛУХИН:

РОЗДУМИ НА ТЕМУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна

Корнієнко Катерина Володимирівна, к. і. н., доцент кафедри історії та етнографії України, e-mail: zhengal25@rambler.ru

АНОТАЦІЯ

У статті йдеться про постать Сергія Шелухина, видатного вченого, правника, громадсько-політичного діяча та патріота України. У вітчизняній історіографії вже існує низка досліджень, які висвітлюють життєвий шлях, родовід видатного вченого, його наукові та кар'єрні успіхи, участь в діяльності національних урядів України. Проте актуальним та необхідним для сьогодення залишається аналіз праць Сергія Шелухина з точки зору обґрунтування та побудови українського державотворення. У своїх численних роботах на основі міжнародного права він обґрунтовує формування України як суверенної національної держави в етнічних межах проживання її титульної нації — українців. Шелухин закликає не повторювати помилок своїх сучасників та не покладати основні надії на сили союзників, а шукати шлях до побудови державності у власних національних ресурсах.

Ключові слова: незалежність; державотворення; міжнародне право; Польща; Росія.

Е. В. Корнієнко

СЕРГЕЙ ШЕЛУХИН:

РАЗМЫШЛЕНИЯ НА ТЕМУ НЕЗАВИСИМОСТИ

Одесский национальный политехнический университет,
пр-т Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина

Корнієнко Катерина Владимировна, к. и. н., доцент кафедры истории и этнографии Украины, e-mail: zhengal25@rambler.ru

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена выдающемуся ученому, юристу, общественно-политическому деятелю и патриоту Украины, Сергеем Шелухину. В отечественной историографии уже существует ряд научных работ, которые исследуют жизненный путь, родословную выдающегося ученого, его научные и карьерные успехи, участие в деятельности национальных правительств Украины. В наши дни анализ трудов С. Шелухина остаётся актуальным для изучения путей утверждения и строительства украинского государства. В своих многочисленных работах на основе международного права Шелухин обосновывает формирование Украины как суверенного национального государства в этнических пределах проживания ее титульной нации — украинцев. Сергей Шелухин призывает не повторять ошибок своих современников и не полагать основные надежды на союзников, а искать путь к построению государственности в собственных национальных ресурсах.

Ключевые слова: независимость; создание государства; международное право; Польша; Россия.

Е. V. Kornienko

SERGIY SHELUKHYN:

REFLECTIONS ABOUT INDEPENDENCE

Odessa National Polytechnic University,
1, Shevchenko avenue, Odessa, 65044, Ukraine

Kornienko Ekaterina Vladimirovna, PhD in History, Associate Professor of the Department of history and ethnography of Ukraine, e-mail: zhengal25@rambler.ru

ABSTRACT

In the article is dedicated to Serhiy Shelukhyn the prominent scientist, lawyer, social and political figure and patriot of Ukraine. The national historiography already have a row of the advanced studies,

that investigate the course of life, genealogy of prominent scientist, his scientific and quarry successes, participating in activity of national governments of Ukraine. Nowadays the analysis Shelukhyn's labours remain actual, for the studying the ways of statement and building of the Ukrainian state. The prominent scientist in his numerous works on the basis of international law grounds Ukrainian forming as a nation-state. He considers the Ukrainian people, as the title nation for the construction of the national state in the ethnic limits. Serhiy Shelukhyn convinces not to repeat the mistakes of the contemporaries and not suppose basic forces on allies. He suggests to search a way to the construction of the state system in own national resources.

Key words: *independence; creation of the state; international law; Poland; Russia.*

Історію творять люди, найяскравіші особистості свого народу, впливають на хід історії і залишають помітний слід для нащадків. Серед яскравих особистостей історії України помітною постаттю є Сергій Шелухин. Справжній громадянин своєї Батьківщини та невтомний борець за її незалежність.

На сучасному етапі розвитку української національної ідеї перед науковцями стоїть важливе завдання зібрати та дослідити увесь історичний та політичний державотворчий досвід. Постать Сергія Шелухина в цьому контексті є непересічною та обов'язковою для дослідження. Його біографія писалась в найбільш доленосні для України роки першої третини ХХ ст. І він як справжній патріот не залишався осторонь цих подій. Шелухин у своїх численних працях розвивав ідею державності, шляхи та засоби боротьби за її втілення, пошук оптимальних форм державного розвитку та причин, які завадили у вирішальний час здобути омріяну самостійність.

В сучасній історіографії достатньо широко висвітлено життєвий шлях та родовід видатного українського політика [1], показана його громадсько-політична діяльність в буремні революційні роки [2]. Основні праці самого Шелухина доступні для опрацювання, проте не всі вони перекладені українською мовою та перевидавались останнім часом. Для більш глибокого аналізу діяльності українського правника шлях науковця прокладається через архіви, де зберігається значна частина свідчень про його діяльність [3].

Попри значний обсяг історичної літератури науковий доробок самого вченого є недостатньо вивченим, тому вимагає

грунтовнішого та ширшого дослідження, що зумовлює актуальність поданої статті. Сергій Шелухин, який став відомим завдяки своїй плідній діяльності, відзначився як талановитий науковець в галузі права, активний політик і державний діяч, ідеолог українського визвольного руху та визначний дипломат.

Отже мета нашого дослідження — прослідкувати погляди Шелухина на шляхи побудови української державності. Визначити основні аргументи та тези, які він наводить з приводу сучасності та майбутнього України.

Ще зі студентських років С. Шелухин був активним учасником національного відродження, членом «української громади» Київського університету, де захищав ідеали незалежної соборної України. В дореволюційний період, після закінчення університету, працював у судових установах Єлисаветграда, Кам'янець-Подільського, Кишинева, обіймав посади слідчого судді, згодом — прокурора, почесного судді та члена окружного суду в Одесі.

С. Шелухин, національна свідомість якого зростала в умовах дії Емського указу, важливе значення у свідомості людини, як громадянина та патріота, відводив рідній мові. Він став автором низки праць, у яких піднято питання про роль та значення рідної мови для народу. Шелухин доводив, що факт існування окремої мови свідчить і про факт існування окремого народу як одноетнічної цілісності. Оскільки Україна, на його думку, однонаціональна країна, то й державною мовою може виступати лише українська. Водночас він постійно наголошував на потребі гарантування прав національних меншостей в Україні, бо державні інтереси не тільки не вимагають нищення місцевих мов, а навпаки — зацікавлені в їхньому розвитку [4, с. 4].

Показовими стали його слова: «Одкидання державної мови — не тільки одкидання національної ознаки української державності, а й величезна неповага до душі і совісті народу, до самої української народності» [5].

Сім'я Шелухина поділяла його погляди та також самовіддано працювала на благо української справи. Так, в Одеському державному архіві знаходиться документ, у якому йдеться про дозвіл від міського голови дружині Шелухина видавати газету «Вісті» українською мовою [6, арк. 29].

Вже з 1905 р. С. Шелухин стає активним учасником українського національного руху: виступає безпосереднім організатором одеського товариства «Просвіта» і займається широкою просвітницькою діяльністю; є автором меморандуму про підтримку прав української нації, який в січні 1905 р. надсилає на ім'я прем'єр-міністра С. Вітте від імені одеських громадян; підтримує діяльність товариства «Українська хата»; напередодні революції очолює Український революційний керуючий комітет в Одесі та пропагує самостійницькі ідеї. На першому українському мітингу в Одесі 1905 року, де зібралося до 1500 осіб, С. Шелухин виступав з приводу автономії України [2, с. 327].

З квітня 1917 р. С. Шелухин стає членом Української Центральної Ради та одним з провідних діячів української партії соціалістів-федералістів. На початку грудня 1917 р. він очолив в УЦР позапартійну фракцію самостійників, котра відстоювала ідеали самостійного державного існування України. Обіймав посади генерального судді УНР, міністра судових справ в уряді В. Голубовича (лютий–квітень 1918 р.), був головою української делегації на мирних переговорах з РРФСР, членом державного сенату (липень 1918 р.), членом Генерального суду, виконуючим обов'язки міністра юстиції в уряді В. Чехівського (1919 р.). С. Шелухин входив до складу української делегації на мирних переговорах у Парижі (1919 р.).

Саме в ці роки С. Шелухин видає за кордоном свою відому політичну працю «L'Ukraine, la Pologne, la Russie et le droit de libre disposition des peuples» («Україна, Польща і Росія та право вільного самовизначення народів». — *переклад наш., К. К.*), завдяки якій піднімає українське питання на розгляд європейської громадськості. У своїй праці, оперуючи аргументами міжнародного права, Шелухин доводить, що після революції 1917 р., коли в Росії не стало царської влади, втратив чинність договір між Україною та Росією від 1654 р., укладений Б. Хмельницьким, та всі забор'язання у відповідності з ним. Таким чином вчений переконує, що підставою державної незалежності України є момент відмови російського царя Миколи II від престолу внаслідок революції 1917 р., а не дата проголошення IV Універсалу [4, с. 2].

Причини поразки у революції 1917–1921 рр. Шелухин пов'язував з прорахунками української інтелігенції, якій у вирі-

шальний час забракло духу очолити національний рух та визначитись з державною концепцією. Сам він пише: «Для оборони українського державотворчого руху, надання йому історичності, правдивості... потрібні великі зусилля нації. А передусім праця, озброєна науковими знаннями інтелігенції» [7, с. 9]. Основну політичну помилку Шелухин вбачає у хибній орієнтації на чужі політичні сили та закликає шукати шлях до побудови державності у власних національних ресурсах. Ще одним прорахунком українського руху, на думку вченого, став низький професійний рівень діяльності української дипломатичної служби. Що, в свою чергу, ускладнювало процес визнання України як незалежної держави на міжнародній світовій арені.

У 1921 р. вчений емігрував до Чехословаччини, де продовжив активну громадсько-політичну діяльність. Він стає членом Правничого товариства у Празі, а у 1921 р. його було обрано головою Всеукраїнської національної ради, опозиційно налаштованої до С. Петлюри. Перебуваючи в еміграції, С. Шелухин співпрацює з Музеєм визвольної боротьби України в Празі, з Українським соціологічним інститутом, очолює наукову колегію Українського національного музею-архіву. В січні 1923 р. його було обрано головою товариства «Ліга української культури», він тісно співпрацює з Союзом українських журналістів у Відні, згодом (1928 р.) стає почесним членом товариства «Єдність» у Празі.

У Відні 1921 року діячами, опозиційно налаштованими до С. Петлюри, було утворено Всеукраїнський національний державний союз, С. Шелухин був одним з його лідерів і авторів меморандуму, відправленого від імені союзу Версальській мирній конференції на ім'я президента В. Вільсона. У ній обґрунтовувалося право українського народу на незалежність. С. Шелухин вважав Варшавський договір 1921 р., укладений між С. Петлюрою та Ю. Пілсудським, фатальною помилкою. Знову ж таки на основі міжнародного права він доводить, що вже з моменту підписання угоди вона була приречена на провал з важкими наслідками для України. У своїй праці він вказує: «Орієнтація на чужу державу, чужий уряд звичайно вимагає тяжкої розплати інтересами і коштами своєї нації», та знову підкреслює, що лише спираючись на власні сили можна залишитись «хазяїном в своєму домі» [8, с. 7].

У відносинах з Росією для України тих часів С. Шелухин не бачив жодних перспектив. На думку автора, традиційно та історично склалось, що ще з часів Івана Калита та Петра Першого Російська держава проводила імперіалістичну політику по відношенню до сусідніх народів. І така політична риторика не змінилась навіть з приходом більшовиків. Тому шляхом визволення для України може стати вже згаданий вибір на користь власних національних сил, а також сили міжнародного права [4, с. 7].

Отже Сергій Шелухин, видатний вчений та політик, розглядає український народ як титульну націю для побудови національної держави в її етнічних межах. У своїх працях він обґрунтував та довів право української нації на власну державність.

Вчений був переконаний, що у процесі розбудови української державності потрібно використовувати власний історичний національний досвід українського народу, а не загальні критерії побудови держави.

Слід підкреслити, що праці Сергія Шалухина не втрачають свою актуальність для вивчення процесів державного будівництва і сьогодні. Підкреслимо, що основою державницької концепції С. Шелухина є український народ, як головна рушійна сила державотворення.

Література та джерела

1. Мисечко А. І. Сергій Шелухин: вартовий прав України / А. І. Мисечко // Чорноморська хвиля української революції. Провідники національного руху в Одесі у 1917–1920 рр. / Т. С. Вінцовський, О. Є. Музичко, В. М. Хмарський; відп. ред.: В. М. Хмарський; ОНУ ім. І. І. Мечникова. — Одеса: ТЕС, 2011. — С. 53–67; Домбровський О. І. До питання про роль інтелігенції в становленні правової науки в Україні (до 140-річчя С. П. Шелухина) / О. І. Домбровський, Я. О. Домбровський // Інтелігенція і влада: збірник наукових праць. — 2004. — Вип. 3. — С. 147–156.
2. Дружкова І. С. Внесок Одеси і український державотворчий рух 1917–1918 рр. (на прикладі діячів Центральної ради та Гетьманату) / І. С. Дружкова // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. — 2008. — Вип. 14. — С. 327–332.
3. Ващук Л. В. Внесок ученого, історика, дипломата Сергія Шелухина у розвиток українського правництва (за документами Цен-

- трального державного архіву зарубіжної україніки) [Електронний ресурс] / Л. В. Ващук // Архіви України. — 2016. — Випуск 2 (301), березень-квітень. — С. 40–48. — Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2016/04.pdf. — Дата звернення: 25.10.2016.
4. Cheloukhine S. L'Ukraine, la Pologne et la Russie et le droit de libre disposition des peuples [Ressource électronique] / Serge Cheloukhine. — Paris, 1919. — 9 p. — URL: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5703/file.pdf>. — Accessed: 12.11.2016.
 5. Шелухин С. Державна мова на Україні / С. Шелухин // Нова рада. — 1918. — 8 вересня.
 6. Державний архів Одеської обл. — Ф.10. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 29.
 7. Шелухин С. Україна — назва нашої землі з найдавніших часів / С. Шелухин. — Прага, 1936. — 248 с.
 8. Шелухин С. Варшавський договір між поляками й С. Петлюрою 21 квітня 1920 р. / С. Шелухин. — Прага: Нова Україна, 1926. — 39 с.

REFERENCES

1. MISECHKO, A. I. (2011) Serhiy Shelukhyn: vartovyy prav Ukrayiny-Serhiy Shelukhyn : sentinel of rights for Ukraine. *Chornomors'ka khvylya ukrayins'koyi revolyutsiyi. Providnyky natsional'noho rukhuv Odesi u 1917-1920 rr.* — *The Black sea wave of Ukrainian revolution. Explorers of national motion are in Odesa in 1917-1920.* Odesa. p. 53-67. (In Ukrainian); DOMBROVS'KYY, O. I. & DOMBROVS'KYY, Ya. O. (2004) Do pytannya pro rol' intelihentsiyi v stanovlenni pravovoyi nauky v Ukrayini (do 140-richchya S. P. Shelukhina) — To the question about the role of intelligentsia in becoming of legal science in Ukraine (to the 140 year of S. P. Shelukhyn). *Intelihentsiya i vlada. Zbirnyk naukovykh prats' — Intelligentsia and power. Collection of scientific works.* Iss. 3. p. 147-156. (In Ukrainian).
2. DRUZHKOVA, I. S. (2008) Vnesok Odesy i Ukrayins'kyy Derzhavotvorchyy rukh 1917-1918 rr. (na prykladi diyachiv Tsentral'noyi rady ta Het'manatu) — Payment of Odesa and Ukrainian State-creative motion 1917-1918 (on the example of figures of Central advice and Het'manat). *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho. Seriya: Istoryia.* Iss. 14. p. 327-332. (In Ukrainian).
3. VASHCHUK, L. V. (2016) Vnesok uchenoho, istoryka, dyplomata Serhiya Shelukhyna u rozvytok ukrayins'koho pravnytstva (za dokumentamy Tsentral'noho derzhavnoho arkhivu zarubizhnoyi ukrayiniky) — Contribution of scientist, historian, diplomat Serhiy Shelukhyn to development of Ukrainian low (on the documents of the

- Central record office of foreign ukrainians). *Arkhivy Ukrainy — Archives of Ukraine*. [Online] Iss. 2(301). p. 40–48. Available from: http://www.archives.gov.ua/Publicat/AU/AU_2_2016/04.pdf [Accessed 25/10/2016] (In Ukrainian).
4. CHELOUKHINE, S. (1919) *L'Ukraine, la Pologne et la Russie et le droit de libre disposition des peuples*. [Online] Paris. Available from: <http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5703/file.pdf> [Accessed 12/11/2016] (In French).
 5. SHELUKHYN, S. (1918) *Derzhavna mova na Ukraini — An official language is on Ukraine*. *Nova rada — New council*. 8th September. (In Ukrainian).
 6. *Zvit mis'koyi kantselyatsiyi viddilu tseenzury — Report of municipal office of department of censorship (1905)*. F. 10. D. 1. C. 1. The State archive of Odesa region. (In Russian).
 7. SHELUKHYN, S. (1936) *Ukrayina — nazva nashoyi zemli z naydavnishykh chasiv — Ukraine is the name of our earth from the oldest times*. Prague. (In Ukrainian).
 8. SHELUKHYN, S. (1926) *Varshavs'kyu dohovir mizh polyakamy y S. Petlyuroyu 21 kvitnya 1920 r. — Warsaw pact between Poland and C. Petlyuroyu on April, 21 in 1920*. Prague. (In Ukrainian).

Надійшла до редакції 12 грудня 2016 р.

УДК 94(477):316.647.6

О. А. Шановська

ВЕЛИКА МІСІЯ МИХАЙЛА ГОРИНЯ

Одеський національний політехнічний університет,
пр-т Шевченка, 1, Одеса, 65044, Україна

Шановська Олена Андріївна, к. і. н., доц., доцент кафедри політології, e-mail: shanovskaya@mail.ru

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена постаті Михайла Гориня — активіста українського національно-культурного інтелектуального руху шістдесятників, дисидента, правозахисника, багатолітнього політв'язня, члена Української Гельсінської групи та співзасновника Української Гельсінської спілки, одного зі співзасновників Народного Руху України, голови секретаріату, голови Політради та співголови НРУ, народного депутата України I і II скликань. На документах радянських органів державної безпеки показано участь М. Гориня в національно-визвольному русі 1960–1980-х років,

© Шановська О. А., 2016

його роль організатора українського самвидаву як форми радянського інакомислення, досвідченого опозиційного діяча, одного з найбільш активних членів НРУ, які надали цьому широкому громадському об'єднанню виразного політичного характеру. Архівні документи свідчать про невідступність М. Гориня від своїх переконань, про те, що довгі роки ув'язнення не змінили громадянську позицію активіста — націоналістичні погляди, вороже ставлення до радянського ладу, а навпаки, перетворили на його переконаного політичного супротивника. Матеріали документів колишнього КДБ УРСР доповнюють загальний портрет борця за українську національну ідею.

Ключові слова: Михайло Горинь; шістдесятник; дисидент; правозахисник; самвидав; національно-визвольний рух; архівні документи; КДБ УРСР.

Е. А. Шановская

ВЕЛИКАЯ МИССИЯ МИХАИЛА ГОРЫНЯ

Одесский национальный политехнический университет,
проспект Шевченко, 1, Одесса, 65044, Украина

Шановская Елена Андреевна, к. и. н., доц., доцент кафедры политологии, e-mail: shanovskaya@mail.ru

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена личности Михаила Гориня — активиста украинского национально-культурного интеллектуального движения шестидесятников, дисидента, правозащитника, многолетнего политзаключенного, члена Украинской Хельсинкской группы и соучредителя Украинского Хельсинкского союза, одного из основателей Народного Руха Украины, главы секретариата, главы Политсовета и сопредседателя НРУ, народного депутата Украины I и II созывов. На документах советских органов государственной безопасности показано участие М. Гориня в национально-освободительном движении 1960–1980-х годов, в частности его роль организатора украинского самиздата как формы советского инакомыслия, опытного оппозиционного деятеля, одного из наиболее активных членов НРУ, которые придали этому широкому общественному объединению ярко выраженную политическую направленность. Архивные документы свидетельствуют о неотступности М. Гориня от своих убеждений, о том, что долгие годы заключения не изменили гражданскую позицию активиста — националистические взгляды, враждебное отношение к советскому строю, а наоборот, превратили в его убежденного политического противника. Материалы документов бывшего КГБ